

problemi ruralnih područja u hrvatskoj i potreba njihove brže obnove i razvitka

ante puljić

ministarstvo poljoprivrede
i šumarstva,
zagreb, hrvatska

—> Pod ruralnim područjem podrazumijevamo sve one prostore koji se nalaze izvan urbanih i ruralno-urbanih kontinuuma, a ona u Hrvatskoj obuhvaćaju 80% ukupnoga nacionalnog kopnenog teritorija. Radi se dakle o golemu prirodnom i gospodarskom resursu.

Na ruralnom prostoru tip naselja čine veća ili manja raznolika sela i zaseoci u kojima je 1991. živjelo 45,7% stanovnika Hrvatske. Iz tog podatka da se zaključiti o raspršenosti stanovništva na velikom prostoru, za razliku od velike koncentracije stanovništva u urbanim sredinama. Primjerice, u Zagrebu je koncentrirana gotovo jedna četvrtina stanovništva, a visoka je koncentracija stanovništva i u županijskim centrima.

Ukupno uzevši, slaba naseljenost ruralnih područja, kao i nepovoljna disperzija ruralnog stanovništva, predstavljaju velik i dugoročan problem na planu rasta i ravnomjernog razvitka gospodarskih prilika u državi.

Izbor mjesta življenja može biti sudbinska odluka ali zapravo je rezultat gospodarskog stanja, društvenih prilika i sagledive životne perspektive obitelji, pojedinaca, posebice onih mlađe dobi. Ruralna populacija usmjerava se prema urbanim sredinama u nadi da će tamo ostvariti svoje životne ciljeve. Naročito je to bilo izraženo u vrijeme realsocijalističkog sustava u kojem su krajnje bila marginalizirana ruralna područja.

Navedene okolnosti bile su uzrokom sveopće zapuštenosti ruralnih prostora i masovnog iseljavanja seoskog stanovništva u urbane sredine. Nadovezujuće ratne okolnosti u kojima su stradali ionako zakržljali gospodarski potencijali i progon stanovništva, dodatno su osiromašili ruralni dio Hrvatske.

Prošli neprimjereni sustav imao je drukčiju viziju društvenoga i gospodarskog razvitka, s naglaskom na industrijski razvitak kojega je model prenešen i na poljoprivredu, zanemarujući pri tom probleme sela i seljaštva a time i ruralnih prostora u cjelini. U takvim prilikama došlo je do promjene poljoprivredne strukture u sadržajnom i funkcionalnom smislu.

Takvo stanje dovelo je do profiliranja više tipova poljoprivredno-proizvodnih jedinica koje smo naslijedili.

Naslijedili smo industrijski tip poljoprivrede koji nije ispunio očekivanja, posebno ne u odnosu na ulaganja u njega. To je tip industrijske poljoprivrede tijesno povezane s prehrambenom industrijom kakvu susrećemo u poljoprivredno-prehrambenim kombinatima. Ovakav tip poljoprivrede nije pokazao proizvodnu-ekonomsku superiornost kakva se od njega očekivala. On će u Hrvatskoj, kad izgubi državnu potporu, vjerojatno biti temeljito transformiran (djelomično već i jest) u procesima pretvorbe vlasništva i raščlanjivanja proizvodnog procesa u »tvornicama hrane«.

Spomenuti tip poljoprivredne proizvodnje razarajuće je djelovao na obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja su se izdvojila iz mase malih privatnih proizvodnih jedinica u poljoprivredi.

Ipak potrebno je spomenuti da je oznaka »obiteljsko gospodarstvo« oznaka nečega što zapravo još ne postoji u smislu praga razvitka *Forderschwele*, osim u manjem broju slučajeva. Postoje domaćinstva i poljoprivredna gospodarstva koja su prema izvorima prihoda poljoprivredna, mješovita i ona bez prihoda, i nositelji su najvećeg potencijala (ljudskoga i zemljišnog) hrvatske poljoprivrede. Sada ima u Hrvatskoj između 2 i 3 tisuće razvojno sposobnih obiteljskih gospodarstava i oni čine dinamični sloj koji pokreće agrarni razvitak i kojih će se broj povećavati do poželjnog broja.

Tim gospodarstvima treba dobra zaštita i potpora države, slična onoj koja se nakon Drugoga svjetskog rata primjenjivala u Zapadnoj Europi, a poznata je kao politika »životno sposobnih gospodarstava«. Određeni broj takvih poljogospodarskih jedinica uspio se održati svojom žilavošću ali ne u broju koji bi mogao nositi veći dio poljogospodarstva. Ostala gospodarstva pripadaju sljedećim tipovima poljoprivredne proizvodnje:

- tip samoopskrbne poljoprivrede koja nije orijentirana na tržište, nego samo na zadovoljavanje potreba seoske obitelji, no ne radi se o samoopskrbi tradicionalnog tipa, nego je riječ o prehrambenoj opskrbi koja koegzistira s novčanim dohotkom od vanjskih zarada, mirovine, rente, pomoći i sl. Ovakav tip samoopskrbne poljoprivrede nalazimo unutar mješovitih gospodarstava i ima svoju ekonomski zadovoljavajuću varijantu kada je lociran uz urbana središta, ali i siromašnu varijantu, pogotovu kada su u pitanju periferni ruralni prostori;
- tip proizvodne jedinice, po nekima »novoseljačke poljoprivrede koja nije produktivistički usmjerena«, jer proizvodi kvalitetno zdraviju hranu za odabranu klijentelu, u nas zapravo malobroju;
- preostali tipovi poljoprivredne proizvodnje marginalni su oblici od kojih možemo spomenuti one rekreativnog karaktera, što ju je razvila bogatija gradska populacija oko svojih sekundarnih rezidencija (vikendaši), ali i na tip siromašnih staračkih domaćinstava, koji su socijalno najugroženiji dio ruralne populacije.

Agrarnu politiku treba prioritetno usmjeriti prema razvoju poduzetničke poljoprivredne proizvodnje industrijskog tipa i proizvodnje manjih i sred-

njih razmjera u okvirima obiteljskih gospodarstava, ne zanemarujući i druge oblike poljoprivredne proizvodnje i realno vrednujući njihove alternativne učinke koji u prvom redu imaju strateško značenje ali i komplemenarnost sa turizmom i ekologijom. Treba se dakle čuvati redukcionizma alternativnih oblika poljoprivredne proizvodnje, i zbog spoznaje da novoseljačka poljoprivreda u sebi nosi klice budućih trendova u agraru, a samopoprba ublažava socijalne tenzije i dijelom zadržava migraciju ruralnog stanovništva u urbana središta.

Dakako, takvu agrarnu politiku ne smije se shvatiti kao konzerviranje siromaštva na ruralnim prostorima. Naprotiv, politiku valja usmjeriti na integralni razvitak koji podrazumijeva gospodarski, socijalni i kulturni napredak jednog prostora i zajednice koja u tom prostoru živi, uključujući očuvanje i unapređenje prirodne okoline.

Osim gospodarskih poticaja kao temeljne pretpostavke razvoju sela, treba kontinuirano raditi na ukupnom napretku sela kao mjestu življenja, mjestu gdje će se moći udovoljiti ukupnim životnim potrebama svakog pojedinca. Izgradnja posvemašnje infrastrukturne nadgradnje u svim svojim segmentima mora doseći nivo konkurentan onome u urbanim sredinama.

Za uspješnu realizaciju nove koncepcije razvitka ruralnih područja postavljaju se novi zahtjevi na sve snage u području teoretskog obrazovanja i praktičnog osposobljavanja i primjene znanosti, gdje je prije svega nužna kreativnost i osobna inicijativa svakog pojedinca na ciljanim projektima u skladu sa željenim i očekivanim gospodarskim prilikama i željenom kvalitetom života.

Prisutni problemi na ruralnim područjima ne odnose se isključivo na aktivnosti u poljogospodarstvu i na mjere gospodarske politike. Problemi rurisa integralne su naravi pa njihovo rješavanje zahtijeva i integralni pristup, a zbog regionalnih osobitosti i raznoznačni pristup. Proizlazi dakle da je nemoguće probleme rješavati samo temeljem općeg koncepta integralnog razvitka, nego valja nužno pristupiti osmišljavanju napretka svake pojedine ruralne sredine.

Pošto smo uopćeno naznačili potrebu razvitka u ruralnim područjima i njegova sadržaja, dolazimo do problema operacionalizacije, koja pretpostavlja:

- institucionalizaciju upravljanja i
- izradu stručno-znanstvenih osnova.

Ovako shematizirani ali logično postavljen pristup rješavanju problema, kako su ga postavili naši znanstvenici, valja oživotvoriti u neposredno iskustvo mješovitih stručnih skupina koje će usmjeravati Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva Republike Hrvatske uz suradnju s Bavarskim ministarstvom za prehranu, poljoprivredu i šumarstvo (Obnova Mačkovca i Krašića).

Međutim, potrebno je spomenuti da je već pri samom osiguranju međuresorske skupine bilo dosta nerazumijevanja za konkretnu problematiku ali i poteškoća oko kontinuiranog udjela pojedinih stručnjaka jer su učestale organizacijske promjene unutar pojedinih ministarstava, a fluktuacija pojedinih članova otežala je kontinuirani rad grupe u istom sastavu. Posljedice bijahu tromost u koordinaciji i parcijalna zainteresiranost.

Ukazuje se dakle problem institucionalizacije upravljanja na višim razinama, nasuprot pozitivnog stava zainteresirane baze, odnosno seoskih žitelja

koji se izuzetno interesiraju za razvitak svoje sredine na svim područjima života i rada.

Kako je poljoprivreda temeljna djelatnost u selu, Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva najodgovornije je za razvitak ruralnih prostora. Za integralnu skrb i o drugim aspektima života na selu, potrebno je da se stručno ekipira u tom pravcu, a to dosad nije učinjeno. U okviru Ministarstva poljoprivrede valjalo bi osnovati poseban sektor koji bi upravljao integralnim razvitkom seoskih područja, a koji bi uključivao mlade stručnjake različitih profila sposobne da uoče probleme, valjano ih analiziraju i predlože prihvatljiva rješenja, pri čemu je neizostavna i nužna suradnja s drugim resovima.

Što se pak tiče izrade znanstveno-stručnih osnova, sa zadovoljstvom možemo pouzdano tvrditi da su naši znanstvenici dali značajan prilog analizi stanja i problema ruralnih prostora. Nedostaje, međutim, ne njihovom krivnjom, konkretnih podloga za pojedinačne programe i njihovu praktičnu primjenu. Taj prijelaz sa znanstveno-teoretskog razmatranja na praktičnu provedbu nužno uključuje materijalna sredstva i potporu na državnoj razini ali i upravljanje s dogovorenog mjesta.

Konačno, nameće se pitanje kako i odakle namaći sredstva za revitalizaciju gospodarskih i ukupnih sociodemografskih prilika ruralnih prostora u poratnoj situaciji.

Budući da je selo uvelike pridonijelo općem industrijskom i urbanom razvitku, a da ne govorimo o doprinosu što je dalo u obrani domovine u Domovinskom ratu, potrebno je selu vratiti »povijesni dug«. Druge akumulativnije gospodarske djelatnosti (u neku ruku smatrane tipično urbanim) morale bi izdvajati namjenska sredstva za gospodarsku i svaku drugu revitalizaciju sela i ruralnih područja.

Potrebna je nadalje sveopća društvena potpora kroz proračunska sredstva koja ne bi imala karitativno, već investicijsko obilježje na korist društva u cjelini.

Razmatrajući ovu problematiku susrećemo se s mnoštvom složenih problema na trnovitu putu prema ostvarivanju boljitka ruralnih prostora. Pri tome nam bavarska iskustva pomažu da izbjegnemo lutanja i zapreke i brže stignemo do željenog cilja. Zato ovom prilikom izražavam našim bavariskim prijateljima dužnu zahvalnost za njihovu prijateljsku pomoć i suradnju sa željom da će naše veze biti sve čvršće i dublje.